

یادداشتی از مهدی مسائلی؛ فقهای بزرگ و معروف شیعه در مورد قمه زنی چه می گویند؟

موضوع وهن مذهب بودن قمه زنی در زمان کنونی اگرچه یکی از تأکیدات علما بر نهی از قمه زنی است ولی این عمل از جهاتی دیگر مورد نهی و حرمت قرار می گیرد.

موضوع وهن مذهب بودن قمه زنی در زمان کنونی اگرچه یکی از تأکیدات علما بر نهی از قمه زنی است ولی این عمل از جهاتی دیگر مورد نهی و حرمت قرار می گیرد.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه-مهدی مسائلی: موضوع وهن مذهب بودن قمه زنی در زمان کنونی اگرچه یکی از تأکیدات علما بر نهی از قمه زنی است ولی این عمل از جهاتی دیگر مورد نهی و حرمت قرار می گیرد و فقهای بزرگ شیعه با توجه به این جهات فتوا به تحریم قمه زنی داده اند. در ادامه نگاهی به فتوای علمای بزرگ شیعه در این باره خواهیم داشت:

ضرری بودن قمه زنی

مرحوم شیخ مرتضی انصاری که سرآمد فقهای شیعه در قرن های اخیر است، قمه زنی را از جهت ضررها و آسیب های به بدن می رساند، حرام می داند. ایشان فتوایی درباره قمه زنی دارد که متأسفانه کمتر منعکس شده است و ما آن را در کتاب «عار یا شعار، قمه زنی در ترازوی عقل و شرع» منتشر نمودیم. ایشان در این باره می نویسد:

«در تعزیه داری حضرت امام حسین علیه السلام اگر شخص زخمی مثل تیغ و غیره بر خود بزند که ضرر باشد بر بدنش، حرام است؛ اما اگر [عزاداری به] قسمی باشد که درد و المش در همان وقت تعزیه داری باشد نه بعد از آن، مثل سینه زدن به طور متعارف ناس [مردم] که سیاه و سرخ شود، ضرر ندارد.»

اصولا از نگاه شیخ اعظم انصاری هرگونه آسیب و ضرر زدن به بدن حرام است. چنان که ایشان در بیان قاعده لاضرر می گوید: «قد استفيد من الأدلة العقلية والنقلية تحريم الإضرار بالنفس؛ از دلایل عقلی و نقلی حرمت اضرار به نفس استفاده می شود.»

وی همچنین می افزاید: «علما در حکم ضرر زدن، تفاوتی بین ضرر زدن به خود و دیگران نگذاشته اند.»

او همچنین در کتاب فرائد الاصول می نویسد: «پس هر ضرری که به خود شخص یا دیگری وارد شود، حرام می شود و تفاوتی نمی کند که چه کسی این ضرر را وارد کرده است.»

اصل پاسخ شیخ انصاری در فتوایی که گذشت، به زبان فارسی نوشته است و ما عین آن را نقل کردیم، ولی متأسفانه بعضی دیگر از طرفداران قمه زنی برای اینکه شیخ انصاری را موافق قمه زنی جلوه دهند با تحریفی آشکار عبارت شیخ را این گونه به عربی ترجمه نموده اند: «إذا أورد الشخص الجرح بمثل السيف ونحوه علی نفسه، و لم یکن مضرا کان ذلک جائزا.»

این در حالی است که شیخ انصاری در قسمت اول این فتوا که ایجاد زخم بر بدن را مصداق ضرر و آسیب به بدن معرفی نموده و حرمت آن را بیان می کند، در قسمت دوم فتوا نیز ایشان با بیان «سینه زدن به طور متعارف ناس» بر این معنا تأکید می کند.

این نظر شیخ انصاری را می توان به میرزا محمد حسن شیرازی، معروف به میرزای بزرگ شیرازی، صاحب فتوای تحریم تنباکو نیز نسبت داد، زیرا میرزای شیرازی در حاشیه رساله ای که این فتوا در آن آمده، به اظهار نظر در مسائل اختلافی با شیخ انصاری می پردازد. اما در ذیل این مسئله میرزا اظهار نظری ندارد و ایشان نیز در این مسئله، فتوای شیخ را پذیرفته و با او هم عقیده است.

بدعت و تشریع بودن قمه زنی

تعدادی از فقهای بزرگ شیعه نیز معتقدند که قمه زنی عنوان عزاداری امام حسین علیه السلام را ندارد زیرا عرف این عمل را نشانه عزاداری نمی دانند و هیچ کس در سوگ عزیزانش چنین نمی کند. از طرفی دیگر نص و روایت به خصوصی نیز درباره آن وارد نشده است؛ از این جهت انجام آن به عنوان یک عمل دینی صحیح نیست. مرحوم آیت الله سید محمد کاظم یزدی صاحب عروة الوثقی که بیشتر فقهای معاصر با حاشیه نگاری کتاب ایشان، مرجعیت خویش را آغاز کرده اند، در این باره می نویسد:

«تعزیه‌داری حضرت سیدالشهدا ارواحنا فداه باید به‌نحوی باشد که از خود ائمه‌هدی صلوات الله علیهم رسیده و به مثل زخم‌زدن اذن از ایشان نرسیده است و سابقین از علما رضوان الله علیهم هم رخصت نداده‌اند و زخم‌زدن بر بدن دیگری جایز نیست؛ اگرچه خودش اذن بدهد مگر در مقام علاج اوجاع و بر فرض زدن دیه ثابت نیست چون عمد است و در عمد قصاص است نه دیه و ثبوت قصاص هم چون به اذن بوده معلوم نیست؛ مگر در غیربالغ که اذن او مؤثر نیست، و اذن ولی هم ثمر ندارد؛ پس از برای غیربالغ حق‌القصاص ثابت است و اتیان به اعمال مذکوره به قصد مشروعیت و به‌عنوان عبادت تشریع است.»

متأسفانه این فتوای صریح نیز تاکنون کمتر منعکس شده است و ما مستندات آن را در کتاب منتشر نمودیم.

این نظر مرحوم آیت الله سیدمحمدکاظم یزدی مورد قبول تعدادی از فقهای بزرگ دیگر نیز بوده است. چنانچه مرجع بزرگ شیعه آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی بر طبق این مبنا احتیاط واجب را در ترک قمه‌زنی می‌دانستند، چنانچه ایشان در پاسخ به حکم قمه‌زنی می‌نویسد:

«رجوع به غیر نماید، اگر مجتهد عادل تجویز کند در اتباع او مأذون هستند.»

همچنان‌که مرحوم آیت الله بهجت نیز با اشاره به تحریف کلام خود درباره نظر فقهی آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی می‌نویسد:

«آنچه من گفته‌ام آن است که مرجع بزرگوار آیت‌الله سیدابوالحسن اصفهانی با قمه‌زنی مخالف بوده‌اند و تا پایان حیات خود نیز بر این رأی و نظر باقی بودند. و چنین لباسی نیز هم‌اکنون نزد من وجود ندارد.»

از میان فقهای معاصر نیز مرحوم آیت الله سید ابوالقاسم خویی نیز تصریح می‌کنند که قمه‌زنی عنوان عزاداری امام حسین علیه‌السلام را ندارد و نص و روایت به‌خصوصی نیز درباره آن وارد نشده است؛ از همین رو انجام آن به‌عنوان یک عمل دینی صحیح نیست. ایشان در کتاب صراط النجاة می‌آورد:

«لم یرد نص بشعاریته فلا طریق الی الحکم باستحبابه؛ نصی درباره شعاربودن قمه‌زنی وارد نشده است؛ پس طریقی برای حکم به استحباب این عمل وجود ندارد.»

البته ایشان پس از بیان این جمله متذکر این مطلب می‌شوند که اگر کسانی این اعمال را از روی خلوص نیت و به‌خاطر همدردی با اهل‌بیت علیهم‌السلام انجام داده‌اند، ممکن است خداوند در صورتی‌که نیتشان خالص بوده، به آن‌ها پاداش دهد. ولی به‌هرحال این ثواب متعلق نیت آن‌ها است و نه عملشان. شاگرد ایشان، مرحوم آیت‌الله تبریزی نیز در همین کتاب، این مطلب را تقریر کرده و می‌گوید:

«دخول ما ذکر فی الجزع المستحب لما أصاب سید الشهداء علیه‌السلام محل تأمل؛ داخل‌بودن قمه‌زنی در عزاداری امام حسین علیه‌السلام جای تأمل دارد.»

همچنین مرحوم آیت الله میرزا جواد تبریزی در پاسخ به سؤالی می‌نویسد:

«داخل‌بودن قمه‌زنی در عزاداری سیدالشهدا علیه‌السلام و اهل‌بیت و اصحاب ایشان سلام الله علیهم ثابت نیست؛ پس بر همه مؤمنین لازم است که آنچه را به‌عنوان گونه‌ای عزاداری محرز و ثابت است اختیار نمایند؛ همچون گریه‌نمودن و سینه‌زنی و برپانمودن دسته‌های عزاداری و حرکت آن، تا حد امکان به‌سوی امکان عمومی برای عزاداری. خداوند شما را در خدمت به اهل‌بیت علیهم‌السلام موفق دارد و جزای خیر در دنیا و آخرت بدان دهد.»

البته افزون بر علمایی که از آنها در اینجا نام بردیم بسیاری از فقهای گذشته و کنونی نیز بنابر جهات گوناگون فتوا به تحریم قمه‌زنی داده‌اند، که تفصیل آن در کتاب «عار یا شعار» آمده است. اما حاصل سخن این که بر خلاف هجمه‌های بعضی از طرفداران متعصب قمه‌زنی، فتوا به تحریم قمه‌زنی از جهاتی همچون ضرری بودن و یا بدعت بودن آن، اختصاص به زمان کنونی ندارد و بسیاری از علمای بزرگ شیعه نیز به آن اعتقاد داشته باشند. هرچند امروز موضوع موهن بودن قمه‌زنی عنوانی آن‌قدر آشکار است که بسیاری از فقها و علما با توجه به آن فتوا به تحریم قمه‌زنی داده‌اند.